

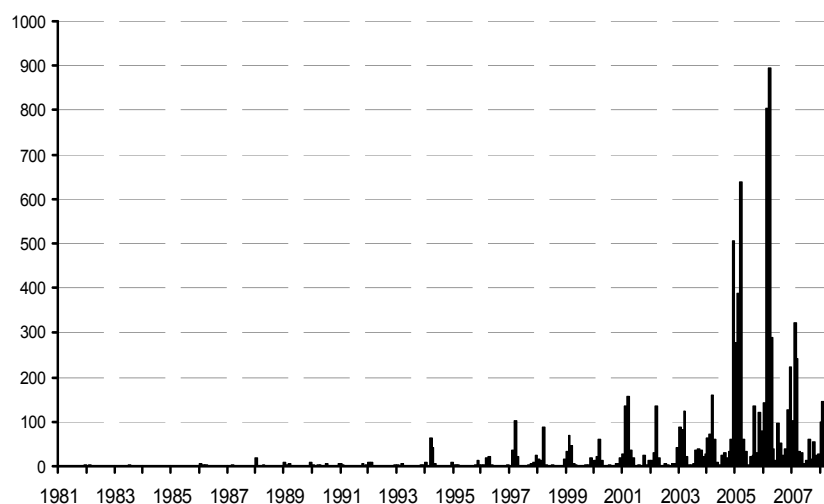
ZEEZOOGDIEREN**MARINE MAMMALS****BRUINVIS *PHOCOENA PHOCOENA* OP ZIJN
RETOUR IN DE ZUIDELIJKE NOORDZEE*****A DECLINE OF THE HARBOUR PORPOISE IN THE
SOUTHERN NORTH SEA***

Camphuysen C.J. 2008. Bruinvis *Phocoena phocoena* op zijn retour in de Zuidelijke Noordzee. *Sula* 21(1): 39-43. Following the rapid 'return' of Harbour Porpoises *Phocoena phocoena* in Dutch nearshore waters, reflected in systematic sightings (seawatching data), 'accidental reports' of sightings by the general public as well as in strandings data (national database Naturalis), a decline in general abundance has been reported. This decline is possibly a retreat from nearshore waters rather than a reduction in the population as a whole in the southern North Sea, but it is possible that Harbour Porpoises do indeed move back to their recently more traditional areas in the northern half of the North Sea. The peak in abundance was in 2006, when many thousands were seen and over 500 washed ashore in The Netherlands. A small resident population became established in the Delta area (Zeeland), the only part of the country where Harbour Porpoises can be seen throughout the year. The initial increase in nearshore waters was probably caused by a shift in wintering distribution, in particular of smaller (young), mostly male Harbour Porpoises. The sexratio flipped from predominantly females to predominantly males around the year 2000. It would be interesting to see if the reverse would happen if porpoises continue to decline in years to come.

Key words: *Phocoena phocoena* – sightings – strandings – The Netherlands - decline

Sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw zijn er tal van publicaties verschenen die de terugkeer van de Bruinvis *Phocoena phocoena* in Nederland hebben gedocumenteerd (Camphuysen & Leopold 1993, Camphuysen 1994ab, Witte *et al.* 1998, Camphuysen 2004, Osinga 2005, Camphuysen 2006ab, Camphuysen & Peet 2006). Na een aarzelend begin in de loop van de jaren tachtig nam het aantal waarnemingen vooral aan het begin van de 21^e eeuw geweldig toe en er moeten op het hoogtepunt vele duizenden dieren in onze kustwateren hebben verbleven. In verschillende van de genoemde artikelen werd gespeculeerd over de mogelijke oorzaken van deze toename en het was in elk geval duidelijk dat er geen sprake was van een toename in de

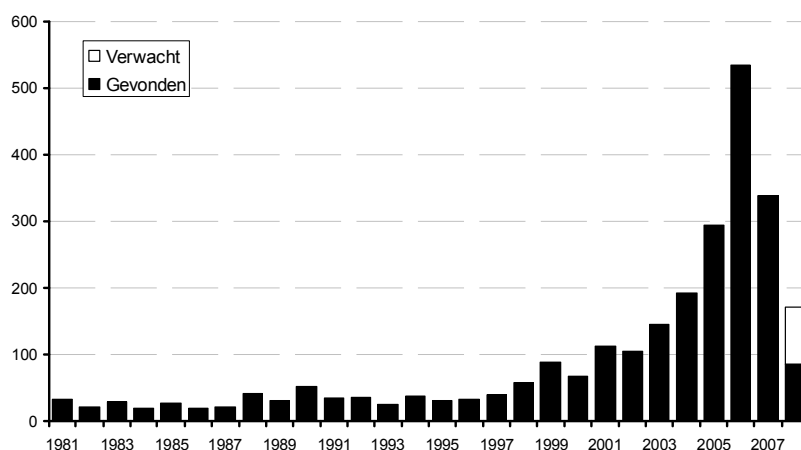
populatie, maar van een toegenomen aantal dieren in de zuidelijke Noordzee, vermoedelijk afkomstig van de veel grotere populatie in het noordelijke deel van de Noordzee. Een goede verstaander begreep ook uit de publicaties, dat de sterkste toename plaatsvond in een smalle strook langs de kust, waar de Bruinvis aanvankelijk terugkeerde als wintergast/in het vroege voorjaar, maar waar de Bruinvis ten slotte alleen in de maand juni nog zeldzaam bleef. Verderop op zee, op het Nederlandse Continentale Plat (NCP) was er wel sprake van een toename (Witte *et al.* 1998; Osinga 2005), maar aanzienlijk minder spectaculair dan langs de kust (Camphuysen 2004, Camphuysen & Peet 2006).

Figuur 1. Aantal waargenomen Bruinvissen per maand langs de Nederlandse kust, 1980-juni 2008, op grond van systematische tellingen (NGZ/CvZ) en toevallige waarnemingen (n= 9094). - Monthly number of Harbour Porpoises seen from coastal sites in The Netherlands, 1980-June 2008, a combination of systematic observations (seawatching data, NZG/CvZ) and accidental sightings (n= 9094).

De toename van de waarnemingen werd het fraaist gedocumenteerd aan de hand van zee-trektellingen langs de Nederlandse kust. Helaas zijn we nu achter met het verwerken van de urregevens, waardoor het beeld incompleet is over de laatste jaren, maar omdat ‘toevallige’ waarnemingen langs de kust precies in het spoor meelopen van de systematische

gegevens is het toch mogelijk om een huidige stand van zaken te schetsen. Alle gegevensbronnen laten een scherpe afname zien in het aantal gevallen langs onze kust en we moeten constateren dat de piek in talrijkheid ergens in 2006 werd bereikt (Fig. 1).

Figuur 2. Aantal gevonden Bruinvissen per jaar langs de Nederlandse kust, 1980-juni 2008 (n= 2562), en de verwachting voor 2008 op basis van het gemiddelde seizoenpatroon van bruinvisstrandingen (ca. 85). - Annual number of beached Harbour Porpoises in The Netherlands, 1980-2008 (n= 2562), and the expectation for the rest of 2008 based on mean seasonal pattern observed (c. 85).

In het kielzog van de waarnemingen volgde een scherpe stijging in het aantal strandende dieren. Helaas zijn de overzichten van gestrande walvisachtigen in ons land in de jaren negentig blijven steken, maar dankzij het digitaliseren van de data en het vervolgens vrijelijk beschikbaar maken van die gegevens kunnen we de trends tot op de dag van vandaag reconstrueren (www.walvisstrandingen.nl). Ook hier vinden we een piek in 2006, gevolgd door een snelle neergang (Fig. 2). Ofschoon het aantal aanspoelende dieren nog ver boven het gemiddelde in de jaren tachtig van de vorige eeuw ligt, is het duidelijk dat er een flinke verandering is opgetreden.

Over de oorzaken van deze teruggang kan voorlopig slechts gespeculeerd worden en vastgesteld zal nog moeten worden of de afname

ook werkelijk doorzet. Opnieuw moet worden opgemerkt dat het hier vooral het ‘verdwijnen’ van Bruinvissen uit de directe kustzone betreft, nog niet het verdwijnen uit de zuidelijke Noordzee als geheel. ‘Verdwijnen’ is ook nog een tamelijk zwaar woord, gezien de paar honderd meldingen en ruim 80 strandingen gedurende de eerste zes maanden van 2008. Opvallend schaars waren Bruinvissen in de westelijke Waddenzee, waar ze eigenlijk ook alleen talrijk waren op het hoogtepunt van hun voorkomen rond 2006. Kennelijk is deze regio geen optimaal gebied voor Bruinvissen, ondanks hun vermeende talrijkheid eerder in de 20^e eeuw (Verwey 1975ab). In het Deltagebied is een overzomerende populatie ontstaan, feitelijk de enige in ons land, en in bijvoorbeeld de Oosterschelde kunnen nu gedurende alle maanden van het jaar Bruinvissen worden gezien.

De terugkeer in Nederland leek vooral veroorzaakt te worden door een snelle toename van juveniele (1 jaar oud) dieren. Uit een analyse van de strandingsgegevens is niet alleen gebleken dat het aantal aanspoelende bruinvissen sinds 1998 sterk is toegenomen, maar ook dat de sexratio is veranderd van voornamelijk wijfjes naar een duidelijk ‘overschot’ aan mannetjes met een omslagpunt rond 2000 (Leopold & Camphuysen 2006). De gemiddelde lengte van de dieren is afgenomen met een omslagpunt rond 1990 (sindsdien een groter aandeel onvolwassen individuen). Volwassen dieren worden wat vaker in het Waddengebied aangetroffen (23% volgroeid) dan langs de Hollandse kust, en in Zeeland wordt het hoogste percentage jonge dieren gevonden (18% volgroeid). De recente toename in strandingen, en ook de sterke toename in het aantal langs de kust waargenomen Bruinvissen, werd vooral veroorzaakt door een toename van het aantal onvolwassen bruinvissen in onze omgeving. Het is nu interessant om te bekijken of er opnieuw veranderingen in leeftijdssamenstelling en sexratio zullen worden gevonden met het weer wat schaarser worden van deze soort in onze omgeving. Toekomstig onderzoek zal dat moeten uitwijzen.

Camphuysen C.J. 1994a. The Harbour Porpoise *Phocoena phocoena* in the southern North Sea, II: a come-back in Dutch coastal waters? *Lutra* 37: 54-61.

Camphuysen C.J. 1994b. Terugkeer van Bruinvis en Tuimelaar in Nederlandse wateren? *Sula* 8: 274-277.

Camphuysen C.J. 2004. The return of the harbour porpoise (*Phocoena phocoena*) in Dutch coastal waters. *Lutra* 47: 113-122.

- Camphuysen C.J. 2006a. A marked increase in Harbour Porpoises in the southern North Sea, 1990-2005. Shetland Sea Mammal Group Report 2004: 20-24.
- Camphuysen C.J. 2006b. Bruinvissen langs de Noord-Hollandse kust. Tussen Duin & Dijk 5(1): 4-8.
- Camphuysen C.J. & M.F. Leopold 1993. The Harbour Porpoise *Phocoena phocoena* in the southern North Sea, particularly the Dutch sector. Lutra 36: 1-24.
- Camphuysen C.J. & G. Peet 2006. Walvissen en dolfijnen in de Noordzee. Fontaine Uitg., Kortenhoef.
- Leopold M.F. & C.J. Camphuysen 2006. Bruinvisstrandingen in Nederland in 2006: Achtergronden, leeftijdsverdeling, sexratio, voedselkeuze en mogelijke oorzaken. IMARES Rapport C083/06, NIOZ Report 2006-5, Wageningen IMARES, Texel en Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, Texel.
- Osinga N. 2005. Monitoring of cetaceans in the North Sea, the RIKZ aerial surveys and the Stena Line ferry surveys. Unpubl. report Institute of Environmental Sciences, Leiden University, Leiden, 40pp.
- Verwey J. 1975a. The cetaceans *Phocoena phocoena* and *Tursiops truncatus* in the Marsdiep area (Dutch Wadden Sea) in the years 1931-1973, part 1. Publ. & Versl. Nederl. Inst. Onderz. Zee, 17a: 1-98.
- Verwey J. 1975b. The cetaceans *Phocoena phocoena* and *Tursiops truncatus* in the Marsdiep area (Dutch Wadden Sea) in the years 1931-1973, part 2. Publ. & Versl. Nederl. Inst. Onderz. Zee, 17b: 99-153.
- Witte R.H., H.J.M. Baptist & P.V.M. Bot 1998. Increase of the harbour porpoise *Phocoena phocoena* in the Dutch sector of the North Sea. Lutra 40: 33-40.

Kees (C.J.) Camphuysen

NZG *Marine Mammal* Database en Koninklijk Nederlands Instituut voor Zeeonderzoek (NIOZ), postbus 59, 1790 AB Den Burg, Texel. camphuys@nioz.nl